

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ИХТИСОСЛАШГАН
КЛАСТЕРЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ:
ТАЖРИБАЛАР, НАТИЖАЛАР ВА
ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР
РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНИ
МАТЕРИАЛЛАР ТЎПЛАМ**

2020 ЙИЛ 9 НОЯБРЬ

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ИҚТИСОДИЁТ” КАФЕДРАСИ

**ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ИХТИСОСЛАШГАН
КЛАСТЕРЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ: ТАЖРИБАЛАР,
НАТИЖАЛАР ВА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВЛАР
Республика илмий-амалий анжумани**

МАТЕРИАЛЛАР ТЎПЛАМИ

**Бухоро
«Дурдона» нашриёти
2020 й**

Қишлоқ хўжалигида ихтисослашган кластерларни шакллантириш: тажрибалар, натижалар ва инновацион ёндашувлар. Республика илмий-амалий анжумани материаллари. 2020 йил 9 ноябрь: - Бухоро : “Sadridin Salim Buxoriy” Durdona нашриёти, 2020.-240 б.

Дастурий кўмита: и.ф.д.профессор О.Х. Хамидов, PhD, доц О.С. Қахҳоров, и.ф.д. профессор Б.Н. Наврўз-Зода, и.ф.д. Т.Х. Фармонов, и.ф.н., доц. М.А. Орипов, и.ф.н., доц., А.Т. Жўраев, и.ф.н., доц., С.У. Таджиева, и.ф.н., доц., Д.Ш. Явмутов, и.ф.н. доц., Х.И. Мўминов, и.ф.н. доц., М.М. Тоирова, и.ф.ф.д. А.Ж. Абдуллоев.

Ташкилий кўмита: PhD, доц О.С. Қахҳоров, и.ф.д. профессор Б.Н. Наврўз-Зода, и.ф.н., доц., А.Т. Жўраев, и.ф.ф.д. А.Ж. Абдуллоев, и.ф.ф.д. З.С. Нуров, катта ўқитувчи: С.С. Давлатов, ўқитувчи А.Д. Қудратов

“Қишлоқ хўжалигида ихтисослашган кластерларни шакллантириш: тажрибалар, натижалар ва инновацион ёндашувлар” мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани тўпламига етакчи олимлар, профессор-ўқитувчилар, катта илмий ходим-изланувчилар, мустақил изланувчилар илмий тадқиқот ишлари доирасида илмий мақолалари ва маъруза тезислари киритилган. Мазкур анжуман қишлоқ хўжалигида кластерни ривожлантиришнинг устувор йўналишларини аниқлаш, Кластерлар фаолиятини ташкил қилиш ва ривожлантиришнинг ҳуқуқий – меъёрий асосларини такомиллаштириш, Кластер тизимида фермер хўжаликларини самарали ва барқарор фаолият кўрсатишини таъминлаш йўллари аниқлаш мақсадида Бухоро давлат университетининг Иқтисодиёт ва туризм факультети “Иқтисодиёт” кафедрасида Давлат илмий-техник дастурлари доирасида бажарилаётган ОТ-Ф1-04(08) -рақамли “Кооперация ва интеграция муносабатлари асосида фермер хўжаликларида рақобатбардош маҳсулотлар етиштиришнинг мақбул моделларини ишлаб чиқиш” амалий тадқиқотлар лойиҳаси доирасида ташкил этилиб, анжуман материаллари тўпланиб нашр этилган.

Тўплам и.ф.д., профессор Б.Н. Нарўз-Зода умумий таҳрири остида чоп этилди.

Тўплам Бухоро давлат университети илмий-техникавий кенгаши томонидан чоп этишга тавсия этилган.

Такризчилар:

1. Азимов Б – Бухоро муҳандислик технология институти доценти, и.ф.н.
2. Хўжақулов Х.Д. – Тошкент молия институти профессори, и.ф.д.

Мазкур тўпламга киритилган илмий ишлар ва ғоялар мазмуни, ундаги статистик маълумотлар, саналарнинг аниқлигига ҳамда танқидий фикр-мулоҳазаларга муаллифларнинг шахсан ўзлари масъулдирлар.

хизмат кўрсатувчилар, таъминотчилар, маҳсулот сотиб олувчилар ва бошқа корхоналар ўртасидаги бўладиган муносабатларни тартибга соладиган ҳуқуқий ҳужжат шартнома ҳисобланади.

Шартноманинг мукамал, адолатли, ҳар томон учун ўзаро фойда асосида тузилиши ва шу билан биргаликда томонлар ўз ҳуқуқлари доирасида талаб қилишлари, ҳамда томонларнинг шартномавий мажбуриятларини тўлиқ бажаришлари муҳим аҳамиятга эга.

Шунинг учун қишлоқ хўжалигида товар маҳсулоти ишлаб чиқарувчилар, хизмат кўрсатувчилар, моддий-техника ресурслари етказиб берувчилар, хом - ашёни қайта ишловчи ташкилотлар қабилад билан шартномавий муносабатларни тартибга солувчи ҳуқуқий ва меъёрий ҳужжатларни билиш ва тўғри амалга ошириш ҳамда унинг молиявий жиҳатларини ҳисобга олиш қаби вазифаларни белгилайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. . Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. - 56 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Кунун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараккиёти ва халқ; фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. - 47 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халкимиз билан бирга курам из. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. - 485
4. Ўзбекистон Республикасининг «Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятининг шартномавий ҳуқуқий базаси тўғрисида»ги Қонуни. 1998 йил 29 август.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномасидаги нутқидан. 24.01.2020. <https://president.uz>
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 23 октябрдаги ПФ-5853-сонли "Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020 - 2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида"ги фармони. <https://lex.uz>.
7. М.Мирзаабдуллаева. Фермер хўжалиги фаолиятини ҳуқуқий тартибга солиш. – Т.: Янги аср авлоди, 2011.

AGROKLASTERLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH XUSUSIYATLARI.

**Buxoro Davlat universiteti
“Iqtisodiyot” kafedrası o‘qituvchisi
Xodjayev Anvar Rasulovich**

Rivojlangan mamlakatlarda qishloq xo'jaligini qo'llab quvvatlash va rag'batlantirish eng asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Qishloq xo'jaligida

samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalarni qo'llash bugungi kunda asosiy mezon bo'lib kelmoqda.

Davlatimiz tomonidan raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda juda katta e'tibor qaratilmoqda, xususan 2020 yil "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilinganligi agrosanoat majmuasida raqamli iqtisodiyotni transformatsiya jarayonlarini amalga oshirish orqali oziq-ovqat maxsulotlarining ishlab chiqarish samaradorligini keskin oshirilishi kutilmoqda.

Agrosanoat majmuasi sohasidagi zamonaviy raqamli texnologiyalar tashkilotlarning va umuman sanoatning barqaror rivojlanishi uchun zarurdir. Ilg'or texnologiyalardan foydalanish, bir tomondan, xavfli faoliyat bilan bog'liq yo'qotishlarni minimallashtirishga, ikkinchi tomondan, ishlab chiqarish jarayonining innovatsion tarkibiy qismini ishlab chiqishga imkon beradi. Tavsiya etilayotgan chora-tadbirlarda qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini raqamlashtirishga qaratilgan strategik e'tibor bunday murakkab iqtisodiy makonda ijobiy ta'sirga erishishga imkon beradi.

Faqat o'n yil avvalgi bilan taqqoslaganda, mamlakatimizda axborot texnologiyalari va raqamli tarmoqlarga kirishda kengaytirishda sezilarli yutuqlarga erishildi. Bir qator rivojlangan mamlakatlar statsionar va uyali aloqa orqali universal foydalanish orqali rivojlanmoqda.

Evropa Ittifoqi mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, telekommunikatsiya sohasini liberallashtirish aloqani oshirishga yordam beradi. Spekrni samarali boshqarish, shuningdek, tarmoqni joylashtirish xarajatlarini pasaytirish orqali uyali aloqa operatorlarini rag'batlantirishi va shu bilan axborot texnologiya xizmatlaridan keng foydalanish imkoniyatiga ega bo'lgan oxirgi foydalanuvchilarga xam etib borishi mumkin.

Odatda, qishloq xo'jaligi sohasida hukumat tomonidan taqdim etiladigan elektron xizmatlar ayniqsa sustligi bugungi kunda muammoligicha qolmoqda.

Bugungi kunda qishloq xo'jaligi uchun elektron xizmatlar faqat bir nechta mamlakatlarda mavjud bo'lib qishloq xo'jaligida axborot texnologiyalaridan foydalanishga ustuvor ahamiyat beradigan mamlakatlar ijobiy ishbilarmonlik muhitiga va agrobiznes uchun qulay siyosat va qoidalarga ega. Bu axborot texnologiyadan foydalanish bilan bog'liq bo'lishi mumkin, chunki bu ma'lumot, savodxonlik darajasi yoki qishloq xo'jaligining mamlakat yalpi ichki mahsulotidagi ulushiga bog'liq emas.

Ayni paytda rivojlangan mamlakatlar qishloq xo'jaligini milliy darajada strategiyasini amalga oshirishda etakchi hisoblanadi. Bir qator holatlarda agrar oziq-ovqat sohasiga alohida e'tibor beriladi, u ustuvor yo'nalish sifatida iqtisodiyot va jamiyatni yanada kengroq o'zgartirishga qaratilgan milliy raqamlashtirish strategiyalariga qo'shiladi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish ishlab chiqarilgan ma'lumotlarga nisbatan siyosat va tartibga solish choralari ehtiyoj tug'diradi. Ma'lumotlarga egalik qilish uchun formatlar va shartlarni belgilaydigan

standartlarning etishmasligi, birinchi navbatda yirik xalqaro kompaniyalar agrobiznesni rivojlantirish uchun raqamlashtirayotgan, tengsizlikka olib kelishi mumkin, qishloq xo'jaligi sohasida ishlaydigan kichik fermer xo'jaliklari va mahalliy tadbirkorlar esa raqamli qishloq va qishloq xo'jaligi sohalarida ijtimoiy muammolarni hal qilishga erishiladi.

Misol qilib shuni aytishimiz mumkinki, Xitoy Xalq Respublikasida Alibaba Group kompaniyasi tomonidan ishlab chiqarilgan dasturiy ta'minotlari qishloq xo'jaligida chorvachilikni rivojlantirishda juda katta ahamiyatga ega. Chorva fermalarida chorvaning ovqatlanish ratsioni, harorati va ovozi bo'yicha tan olinishi asosida chorva fermasidagi har bir hayvonning sog'lig'ini aniqlashga imkon beradi. Bundan tashqari, nasildor sigirlarning qanday uxlayotganini, turganini, ovqatlanishini kuzatib borish orqali sun'iy intellekt uning homiladorligini aniqlab beradi. Tizim allaqachon Xitoyning etakchi chorva xo'jaliklari tomonidan amalga oshirilib kelinmoqda.

Dasturiy ta'minot orqali kasal chorvalarni aniqlashga va kutilmagan hodisalar sonini kamaytirishga imkon beradi. Shunday qilib, ovozni tanib olish chorvalarni katta hayvonlardan himoya qilishga yordam beradi. Chorvachilikning o'sishi uchun ideal sharoitlarni hisobga olgan holda, ma'lumot yig'adigan ko'plab datchiklar fermada o'rnatiladi shu bilan birga inson xatosi xavfini kamaytiradi.

Ishlab chiquvchining hisob-kitoblariga ko'ra, chorvachilikda axborot texnologiyalaridan foydalanish fermerlarga mahsuldorlikni o'sish sharoitlarini optimallashtirish orqali oziqlantirish vaqtini besh-sakkiz kunga qisqartirish, ish haqini 30% -50% gacha kamaytirish, ozuqaga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish imkonini beradi. Tizimni Xitoyning barcha chorva xo'jaliklarida joriy etish mamlakatni 50 milliard yuan (7,5 milliard dollar) tejashga imkon beradi.

Bizning mamlakatimizda qishloq xo'jaligi va qishloq joylarini raqamlashtirish uchun hali ko'p mehnat talab etiladi. Bunday holda, bir qator ayniqsa muhim omillarni hisobga olish kerak qishloq xo'jaligini raqamlashtirish kontseptsiyasini tushunishga ushbu masalada qishloq joylarida kompyuter savodxonligi darajasini yaxshilash shu bilan birga qishloq xo'jaligi uchun elektron davlat xizmatlarini rivojlantirish va ulanish to'g'risida me'yoriy-huquqiy asoslarni yaratish kerak deb xisoblaymiz.

Qishloq xo'jaligi sohasidagi ishlarning o'z vaqtida va sifatli bajarilishi xizmat ko'rsatish va xizmat ko'rsatish darajasiga bog'liq, shuning uchun global ishlab chiqaruvchilar xizmatni optimallashtirish va sifatini yaxshilash uchun eng zamonaviy texnologiyalardan foydalanadilar. Masofaviy xizmatni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari bilan bir qatorda xizmat ko'rsatish va xizmat ko'rsatish sohasida birinchi marta kengaytirilgan reallik texnologiyalari qo'llanildi. Darhaqiqat, bitta echim doirasida turli xil uskunalar va dasturlarning muvofiqligi omili raqamli iqtisodiyotning eng muhim vazifasidir.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki raqamli texnologiyalarni agroklastarlarga tadbiq etilishi qishloq xo'jaligida bugungi zamonda raqamli bilimlar va zamonaviy axborot texnologiyalari taraqqiyotga erishishning muhim shartlaridan biri xisoblanadi. Raqamli texnologiyalar nafaqat davlat va jamiyat boshqaruvini takomillashtiradi va ijtimoiy sohada odamlarga katta qulayliklar yaratadi. Bundan tashqari raqamli texnologiyalar ijobiy iqtisodiy o'sishiga zamin yaratadi: mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi, va ortiqcha xarajatlarni kamaytiradi

АГРОБИЗНЕСДА ЭКОЛОГИК МУАММОЛАР ВА УЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎЛЛАРИ

Қодиржон Мамадалиев

Андижон қишлоқ хўжалиги ва Агротехнологиялар институти
“Агробизнес ва маркетинг” кафедраси ассистенти

Шохсанам Умарова

“Агробизнес ва инвестицион” фаолият” йўналиши 3-курс талабаси

Бугунги кунда ҳар бир мамлакат ривожланиши ва таррақиёти учун муҳим омил ер ресурсларидан самарали фойдаланиш ҳисобланади. Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари инсониятни ҳаётини эҳтиёжи учун зарурдир. Ер чекланган ресурс, унинг кадри ва қиймати доимо баланд бўлган. Агробизнес фаолиятини ташкил этишда эса ер ресурслари ҳал қилувчи рол ўйнайди. Аграр соҳада бизнес (соҳибкорлик) қилишда ернинг унумдорлиги ва жойлашган манзилига эътибор қаратилади. Ер майдонларининг унумдорлигини ошириб бориш ва унинг келажакда ҳам сақлаб қолиш бевосита экологик ҳолатни тартибга солишни талаб этади.

Мамлакатимиздаги экологик ҳолат жуда самарали йўлга қўйилган ва бошқарилмоқда деб ишонч билан фикр юрита олмаймиз. Мамлакатимизда сўнги йилларда ер ресурсларининг унумдорлиги пасайиб бормоқда. Экологик маданият борасида йирик лойиҳалар ва ишлар амалга оширилсада, ер ресурсларининг ҳолати жиддий ёмонлашиш кузатилмоқда. Ерларга химиявий ўғитлар кўп ишлатилади. Натижада олинаётган ҳосилдорлик қишлоқ хўжалигида шу ўғитлар ҳисобига юқори бўлмоқда. Бу эса агробизнес фаолиятида яққол намоён бўлади. Чунки бизнеснинг натижаси даромад билан боғлиқ. Агар зудлик билан ер ресурсларининг унумдорлиги ошириш (табиий усулларда) ва ернинг экологик ҳолатини ижобий томон ўзгартирилмасан жиддий салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Мамлакатимиз бозорларида экологик тоза қишлоқ хўжалик маҳсулотлари сотилишига дастлабки қадамлар қўйилди. Бунинг натижасида шу бизнес тури ҳам кенгайиб бормоқда. Бундай бизнес тури европа давлатларида анча аввалроқ йўлга қўйилган. Масалан Англияда дўконга кирсангиз икки хил нархда кўриниши бир хил нони кўрасиз. Биринчиси анча арзон, иккинчиси қиммат